

ЛІТВІН Ю.О.,
викладач психолого-
педагогічних дисциплін,
КЗВО КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний коледж»,
м. Біла Церква, Україна

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано сутність понять «компетентність», «компетентнісний підхід» та «соціальна компетентність», визначено структуру та зміст компетентності, основні шляхи та умови її формування. Чітко та поширено окреслено етапи формування соціальної компетентності. На основі проведеного дослідження зі студентами першокурсниками було зроблено глибокий аналіз проблеми формування соціальної компетентності, визначено її основні компоненти, проведено формувальний етап експерименту, який передбачав систему тренінгових занять та бесід. За результатами дослідження було визначено найбільш ефект вні форми роботи зі студентами щодо формування соціальної компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, соціальна компетентність, соціальна адаптація, ідентифікація, індивідуалізація, персоніфікація.

В статье проанализированы сущность понятий «компетентность», «компетентностный подход» и «социальная компетентность», определена структура и содержание компетентности, основные пути и условия ее формирования. Четко и распространено обозначены этапы формирования социальной компетентности. На основе проведенного исследования со студентами первокурсниками был проведен глубокий анализ проблемы формирования социальной компетентности, определены ее основные компоненты, проведено формовальный этап эксперимента, который предусматривал систему тренинговых занятий и бесед. По результатам исследования были определены наиболее эффективные формы работы со студентами по формированию социальной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, социальная компетентность, социальная адаптация, идентификация, индивидуализация, персонификация.

The article analyzes the essence of the concepts “competence”, “competence approach” and “social competence”, defines the structure and content of competence, the main ways and conditions for its formation. The stages of formation of social competence are clearly and widely disseminated. On the basis of the conducted research with first-year students, a deep analysis of the problem of social competence formation was made, the main components were determined, the experimental stage of the experiment was conducted, which included a system of training sessions and discussions. According to the results of the study, the most effective forms of work with students on the formation of social competence was determined.

Key words: competence, competence approach, social competence, social adaptation, identification, individualization, personification.

В умовах розбудови сучасної української державності, в ситуації змін та пильної уваги до нашої країни з боку інших держав, важливим стає питання виховання підростаючого покоління не лише у дусі патріотизму, чесності та вірності, а й педагогічно грамотної, вільномислячої, творчої особистості, яка зможе знайти вихід з будь якої ситуації. Саме формування такої особистості в майбутньому стане запорукою успіху нашої Батьківщини, а отже одним із головних завдань стає формування у молоді соціальної компетентності.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури свідчить про велику увагу до проблем формування соціальної компетентності.

Дослідження сучасних педагогів О. Антонова, Н. Бібік, С. Бондар, М. Головань, О. Грішної, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Калініна, О. Марущак, Г. Селевко та інших розкривають сутність поняття «компетентність», яка характеризується, як індикатор, який дозволяє визначити ступінь готовності особистості до певного виду діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі у житті суспільства [5].

У Законі України «Про вищу освіту» термін «компетентність» визначено як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та

подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Одним із важливих напрямів роботи вищих навчальних закладів є створення умов для формування соціальної компетентності студентів, а отже, провідним завданням викладачів є: створення умов для гармонійного розвитку студентів, виявлення здібностей, які свідчать про їх неповторність і унікальність, розкриття їх творчих задатків, тобто створення умов для інтелектуального, духовного і фізичного розвитку. А також вдосконалення професійних вмінь та навичок, які стануть запорукою успіху майбутніх фахівців у галузі освіти.

Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності. Він передбачає пріоритетну орієнтацію на цілі-вектори освіти: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінації), самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності [4].

В такому випадку, впровадження компетентнісного підходу у професійній освіті виступає фундаментом формування компетентного фахівця, який володіє культурою професійної діяльності. Саме компетентнісний підхід дозволяє здійснити відбір змісту професійної освіти відповідно до потреб особистості, що розвивається і одночасно орієнтує його на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в конкретній галузі.

Вагомий внесок у вивчення процесу формування соціальної компетентності у студентів зробили Б. Зарубінська та Н. Калініна. Вони визначили структуру та зміст компетентності, основні шляхи та умови її формування.

Поняття «соціальна компетентність» ввів у науковий обіг німецький учений Г. Рот, який соціальну компетентність вважав одним із різновидів людської компетентності, що відображає взаємодію між людьми.

У різних джерелах сутність соціальної компетентності зазначалася, як:

- стан рівноваги між вимогами, що висуваються перед особистістю в даний віковий період з боку суспільства та середовища, в якому вона проживає та її можливостями, тобто це достатня кількість навичок та вмінь, щоб успішно розв'язувати обов'язки, які накладає повсякденне життя (В. Слот та Х.Спанярд);
- це складне переплетення умінь, знань та дій, орієнтованих та організованих у відповідності до навколишньої соціальної реальності, які відкривають та забезпечують можливість самореалізації у заданій системі [2].
- система знань людини про соціальну діяльність, сформованість яких формує поведінку та соціальну роль особистості (Н. Нагайченко);

- динамічні характеристики, які забезпечують успішність життєдіяльності людини (М. Філатова);
- рівень соціальної активності, який дозволяє усвідомити соціальні проблеми та ціннісні орієнтації (Г.Берлінська);
- можливість і необхідність відповідати за себе та інших на рівні дорослого (І. Дементьєва);
- сукупність компетентностей у сфері саморегуляції (О. Поздняков) [4].

Це не повний перелік означень, запропонованих сучасними дослідниками, але аналіз трактувань дає можливість стверджувати, що *соціальна компетентність* – це комплекс знань, вмінь та навичок особистості, які регламентують його поведінку та діяльність, а також дають можливість швидко знаходити вихід з будь-якої ситуації.

Під соціальною компетентністю студента розуміємо комплексну характеристику особистості, що включає систему оцінних соціальних, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, цінностей і мотивів життєдіяльності, а також особистісних якостей, дає змогу ефективно виконувати функції соціальної компетентності в межах компетенції фахівця.

Розглядаючи процес формування соціальної компетентності М. Докторович виділив певні етапи:

- соціальна адаптація (пристосування особистості до умов, в яких вона перебуває);
- соціальна ідентифікація (включення особистості в комунікативний процес, головною метою якого є усвідомлення власної приналежності до групи, отримання та утримання свого власного статусу);
- індивідуалізація (формування рис та якостей особистості, що роблять її унікальною та неповторною);
- персоніфікація (формування високого рівня самовираження та самоствердження, можливості перетворення умов життєдіяльності) [2].

Така етапність формування соціальної компетентності дає можливість поступово залучити особистість у процес соціалізації, причому здійснювати контроль та нагляд за ним та при потребі коригувати.

Соціальна компетентність є виключно набутою здатністю, яка формується у процесі входження в колектив чи групу людей. Щоб ефективно впливати на процес формування даної компетентності необхідно визначити основні чинники, що стимулюють її розвиток.

З цією метою було здійснено спостереження за поведінкою та діяльністю студентів перших курсів КЗВО КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж», яке дало можливість визначити наступні чинники:

- рівень включення у соціальну діяльність;
- активність об'єкта у соціальній діяльності;

- взаємодія об'єкту з іншими учасниками комунікативного процесу.

Також у ході спостереження виявлено, що психологічні властивості також впливають на швидкість формування соціальної компетентності. Більш активні студенти легко входять у колектив та набувають навичок соціальної адаптації за дуже короткий термін, замкнені ж та низько активні можуть не знайти свого місця у групі людей одразу, а потребують для цього доволі тривалого періоду.

У процесі спостереження було виявлено основні компоненти сформованості соціальної компетентності (рис.1.1):

Рис. 1.1. Компоненти сформованості соціальної компетентності

Аналізуючи поведінку першокурсників слід зазначити, що вони в більшості володіють мотивацією до діяльності, наприклад виявляють ініціативу, беруть на себе відповідальність за виконання різноманітних справ, навіть періодично аналізують роботу групи та власне місце і роль у системі комунікації. Загалом, лише 7% студентів першокурсників не володіють даною мотивацією.

Майже всі студенти готові включатись різноманітні види діяльності, але активність вони виявляють при реалізації тих видів діяльності, які значимі

саме для них. Не слід забувати про роль куратора одним із завдань якого є формування мотивації до активної взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу. Обов'язковим є зміна ролі куратора з контролера на наставника, помічника, тьютора. Авторитарна позиція куратора викличе лише незадоволення та призведе до зниження мотивації студентів. Лише 42 % студентів здатні робити власні висновки та використовувати їх при виборі стратегії власної поведінки. Такі студенти здатні до самоаналізу, самокритики та самовдосконалення. Інші ж не готові приймати власні негативні сторони, а отже і аналізувати їх. Більшість студентів (94%) готові сприяти формуванню позитивного клімату у колективі, вони здатні самостійно втілювати нововведення та шукати способи більш ефективної роботи групи. 73% студентів розуміють сутність функціонування організації та суспільства, де вони живуть і навчаються, зазвичай адекватно сприймають власну роль та ролі інших у групі. Такі студенти відповідально відносяться до виконання власної ролі, мають здорову мотивацію до конкуренції та розуміють власні можливості. Вихованці розуміють систему управління колективом, вони здатні виявляти лідерські якості або навпаки бути підзвітними, вміють спілкуватися на рівних та поступатися.

Таким чином, аналіз спостереження показав, що всі компоненти формування соціальної компетентності витікають з когнітивної (знаннєвої) та емоційної сфер діяльності. Такі висновки вказують на важливість реалізації про-світницької та діяльній функцій.

За результатами проведеного дослідження зі студентами першокурсниками було проведено систему тренінгових занять, які були спрямовані на формування знань щодо особливостей функціонування колективу, соціальних ролей у ньому та важливості наявності кожної з них, на подолання конфліктних ситуацій та засвоєння форм і правил поведінки.

Важливо зазначити, що при підготовці та проведенні тренінгових занять було враховано специфіку навчальної діяльності студентів та зміст їх професійної підготовки.

Найбільш ефективними формами роботи зі студентами було виявлено наступні: тренінги, інтерактивні заняття, дискусії, ділові ігри, міні-конференції, захисти соціальних проєктів та презентації результатів соціологічних досліджень. Такі активні форми занять дають можливість не лише підвищувати інтерес до вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, а й усвідомити практичну значущість отриманих умінь та навичок у повсякденному житті та в процесі майбутньої трудової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду // Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23-30.
2. Докторович М.О. Соціальна компетентність як наукова проблема // Психологія і суспільство. 2009. №3. С.144- 147
3. Коваленко В.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. К., 2017. 192 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики : монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; за заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. 112 с.
5. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності // Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97 – 108
6. Скірко Р. Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 250 с.

Transliteration of References:

1. Golovan M .S. Competence and competence: experience of theory, theory of experience // Higher education of Ukraine. 2008. № 3. p. 23-30.
2. Doktorovich M. O. Social competence as a scientific problem // Psychology and society. 2009. №3. P.144- 147
3. Kovalenko V.V. Formation of social competence of younger students by means of information and communication technologies: manual / for sciences. ed. prof. M.P. Leshchenko. K., 2017. 192 p.
4. Competent Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Library for Educational Policy: Monograph / N. M. Bibik, L.S. Vashchenko, O. I. Lokshina and others.for the general ed. O .V. Ovcharuk. K.: K.I. S., 2004. 112 p.
5. Marushchak O.M. The concept of competence in pedagogical activity // Creative pedagogy: [scientific-method. journal] / Polesie Academy of International Cooperation for Creative Pedagogy. Zhytomyr, 2016. Vip. 11. P. 97 - 108
6. Skirko R.L. Formation of social competence of future practical psychologists in the process of vocational training: diss. ... The candidate ped. Sciences: 13.00.04. Zaporizhzhia, 2010. 250 p.

LITVIN Y.O.,

Teacher of Psychology and Pedagogical Disciplines,
WHC “Belotserkiv Humanities and Pedagogical College”,
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: litvinka2018@ukr.net

**SOCIAL COMPETENCE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF STUDENTS’
PROFESSIONAL ACTIVITY**